

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В.М. КОРЕЦЬКОГО

РОЗУМОВИЧ Ірина Миколаївна

УДК 349.6

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВРАХУВАННЯ
ЕКОЛОГІЧНИХ ВИМОГ ПРИ САНАЦІЇ
ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ
ОБ'ЄКТІВ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Спеціальність: 12.00.06 – земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Академії правових наук України
МАЛИШЕВА Наталія Рафаелівна, Інститут держави і
права ім. В.М. Корецького НАН України, провідний
науковий співробітник

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
БОБКОВА Антоніна Григоріївна,
Донецький національний університет, завідувач кафедри
господарського права

кандидат юридичних наук,
Єрофєєв Микола Іванович,
Головне науково-експертне управління апарату Верховної
Ради України, завідувач відділу з аграрних і екологічних
питань та природокористування.

Захист дисертації відбудеться “5” липня 2007 р. о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.263.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук при Інституті держави і права ім. В.М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий “4” червня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої
ради
доктор юридичних наук

Кучеренко І.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. З проголошенням незалежності Україна вступила на шлях формування правової держави. Одним з найважливіших ціннісних орієнтирів цієї ходи є забезпечення безпечного для життя і здоров'я людини навколишнього природного середовища. Згідно з Конституцією України цей обов'язок покладається на державу.

Слід констатувати, що джерелом зародження й сферою найвищого загострення екологічних проблем є економіка. Прагнення до постійного економічного зростання без урахування екологічних вимог, що тривалий час панувало у взаємовідносинах суспільства та природного середовища, поставило на межу екологічної кризи цілі регіони та країни, змушуючи шукати найбільш прийнятні шляхи поєднання економічних та соціальних цілей суспільства з його екологічними можливостями. Саме тому на певному етапі суспільного розвитку як на міжнародному, так і на національному, регіональному й локальному рівнях, виникла необхідність пошуку важелів, які б забезпечували узгодження економічних інтересів з законами природи. В результаті з'явилась концепція сталого розвитку, котра орієнтує на збалансованість, взаємозв'язок економічного, соціального та екологічного компонентів розвитку. Реалізація цієї концепції в правовому регулюванні конкретних сфер пов'язана з великими труднощами, враховуючи внутрішній антагонізм економічних і екологічних інтересів. Найбільше загострення глибинних суперечностей між цими інтересами спостерігається в сфері господарської діяльності, особливо у зв'язку з функціонуванням об'єктів підвищеної небезпеки.

Україна з її обтяжливою структурою економіки, в якій переважає важка, добувна, металургійна, хімічна галузі промисловості, постійно опиняється перед дилемою: економічне зростання чи забезпечення сталого, екологічно коректного розвитку. І якщо на законодавчому макрорівні: на рівні конституційного регулювання, а також в основних актах екологічного законодавства чітко простежуються принципи сталого розвитку, то зовсім іншою постає картина в господарському, податковому, господарсько-процесуальному та інших галузях, що безпосередньо регулюють господарську діяльність і, на жаль, нерідко ігнорують екологічні чинники та пріоритети суспільного розвитку. В цьому зв'язку першочергове значення набуває відображення в праві різних аспектів екологізації господарської діяльності, особливо об'єктів підвищеної небезпеки. Найбільш рельєфно екологічні чинники діяльності об'єктів підвищеної небезпеки виявляються в процесі їх приватизації та санації, що може справити суттєвий вплив на фінансово-економічні та інші характеристики таких об'єктів.

В останні роки законодавство України деякою мірою почало звертатися до регулювання відносин, пов'язаних з урахуванням екологічних вимог в діяльності об'єктів підвищеної небезпеки. До основних законодавчих актів у вказаній сфері відносяться Закони України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про екологічну експертизу", "Про об'єкти підвищеної небезпеки" та деякі інші.

Однак, не зважаючи на важливість урахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки, відповідні питання не знайшли свого послідовного відображення в законодавстві України. Це призводить до того, що на практиці під час проведення санації та приватизації екологічний стан таких об'єктів враховується частково або зовсім не враховується. Положення, що склалось, значною мірою пов'язано з незначною увагою, що приділяється правниками екологічного профілю відповідним питанням.

Теоретичною основою дисертації стали наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених-правознавців, що займаються дослідженням еколого-правових проблем: В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, А.Г. Бобкової, С.О. Боголюбова, М.М. Бринчука, М.І. Васильєва, А.П. Гетьмана, О.К. Голіченкова, О.Л. Дубовик, М.І. Єрофєєва, Б.В. Єрофєєва, О.С. Заржицького, Л.М. Здоровко, Н.Р. Кобецької, О.С. Колбасова, В.В. Костицького, С.І. Кравченко, М.В. Краснової, В.В. Круглова, Н.Р. Малишевої, В.Л. Мунтяна, В.В. Петрова, О.О. Погрібного, К.В. Попова, Б.Г. Розовського, В.І. Семчика, Г.П. Серова, М.О. Фролова, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги та інших.

Деякі аспекти вказаної проблеми знайшли своє відображення в роботах таких українських і закордонних вчених, як Н.В. Барбашова, В.І. Бендюг, Л.О. Бондарь, В.Г. Грінчук, Е.А. Коночкіна, В.В. Круглов, Манакбай Толимбек, М. Палмер С.Р., Б.М. Поляков, В.В. Радзивілюк, Т.Г. Трофанчук, С.В. Шаропова, та інші.

Відсутністю комплексних досліджень у відповідній сфері значною мірою обумовлена актуальність даного дисертаційного дослідження та необхідність обґрунтування шляхів удосконалення чинного законодавства України у даній галузі та підвищення ефективності його застосування на практиці. Вищезазначене і визначило вибір теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи відділу земельного, аграрного та екологічного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України "Проблеми систематизації екологічного законодавства України" (№ державної реєстрації РК 0105V000749).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вдосконалення правового забезпечення врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки за допомогою комплексного аналізу чинного законодавства України, практики його застосування, врахування зарубіжного досвіду та розробки на цій основі рекомендацій щодо підвищення ефективності правового регулювання, надання йому цілісного, системного характеру, усунення правових прогалин і колізій.

Вказана мета визначила постановку наступних завдань:

- вивчення теоретичних передумов правового регулювання екологічних аспектів діяльності об'єктів підвищеної небезпеки;
- розробка правового механізму врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки;
- виявлення шляхів вдосконалення законодавства України у сфері, що досліджується;
- формування наукових висновків, розробка авторських пропозицій з вдосконалення правового регулювання врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини щодо врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки.

Предметом дослідження є:

- нормативно-правові акти України, акти зарубіжного законодавства, норми міжнародного права, що регулюють відносини в сфері врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки;
- регіональна практика Автономної Республіки Крим в частині реалізації вказаних правових норм;
- вітчизняні та зарубіжні нормативно-правові акти, що діють в сфері приватизації та банкрутства;
- наукові дослідження, предметом яких є правові, економічні, історичні та інші аспекти суспільних відносин у сфері охорони навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки та раціонального природокористування.

На монографічному рівні, у вітчизняній правознавчій літературі проблема у вказаному розрізі комплексно не розглядалася.

Методи дослідження. В процесі дослідження використовувалися дві групи методів наукового пізнання:

- загальнонаукові (діалектичний, історичний, аналіз та синтез);
- спеціальні правові методи дослідження (метод тлумачення правових норм, формально-логічний метод, комплексний метод).

З допомогою діалектичного методу досліджувався розвиток законодавства у сфері правового регулювання врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки.

Застосування історичного методу дало можливість вивчити в динаміці процес становлення та розвитку національного законодавства, що регулює правовідносини з врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки.

Шляхом аналізу та синтезу досліджувалися теоретичні та практичні аспекти врахування екологічних вимог таких підприємств в чинному законодавстві України та науковій літературі. Для розуміння суті, взаємозв'язків і взаємо залежностей положень нормативно-правових актів України в сфері, яка досліджується, автор використовував метод тлумачення правових норм.

З допомогою формально-логічного методу проводився аналіз положень нормативно-правових актів. Правове регулювання врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки розглядається з точки зору комплексного аналізу нормативно-правової бази, яка регулює сферу, що досліджується.

При виконанні практичної частини дисертаційного дослідження були використані статистичні методи дослідження, за допомогою яких була узагальнена практика врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки.

Вищезазначені методи дослідження дозволили з різних сторін проаналізувати правове регулювання врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки, дати наукову оцінку положенням чинного законодавства України в цій області і запропонувати напрямки його подальшого вдосконалення.

Наукова новизна одержаних результатів роботи визначається вибором для дослідження недостатньо вивченої в науці екологічного права проблеми, спробою її комплексного теоретичного та прикладного осмислення для вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки.

Вперше на монографічному рівні аналізується стан еколого-правового забезпечення процесів санації та приватизації підприємств, що складають найбільшу небезпеку для довкілля, виявляються правові прогалини та недоліки чинного законодавства у відповідній сфері та визначаються напрямки його вдосконалення та підвищення ефективності реалізації.

Новизна дослідження характеризується положеннями, висновками, пропозиціями, які виносяться на захист, найважливішими з яких є наступні:

1. Обґрунтована доцільність законодавчого закріплення переліку небезпечних речовин, при використанні яких підприємство може справляти шкідливий вплив на навколишнє природне середовище, життя та здоров'я людей, оскільки саме такий чинник, як ступінь небезпеки хімічних речовин для природного середовища, життя та здоров'я людей, дає підстави відносити підприємство до об'єкту підвищеної небезпеки та визначати клас такої небезпеки.

2. Розроблено авторське визначення терміну “регіон” з урахуванням екологічного фактору, під яким слід розуміти найкрупнішу складову адміністративно-територіального устрою України, що має системоутворюючий природоресурсний потенціал, котрий визначає спеціалізацію господарської діяльності, особливості екологічних, економічних, соціально-культурних, етно-демографічних інтересів населення і забезпечує на цій основі сталий розвиток відповідної території.

3. Обґрунтована необхідність урахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єкта підвищеної небезпеки вже при розробці відповідних планів. Врахування екологічних вимог має бути закріплене у вигляді предприватизаційних заходів, таких, як екологічний аудит, інформаційне забезпечення населення про наслідки діяльності підприємства, та обов'язків нових власників, зокрема, впровадження на підприємстві системи екологічного менеджменту, ведення екологічного паспорту та моніторингу та ін.

4. З метою залучення зацікавлених осіб до процесу розміщення акцій підприємства, підвищення його рентабельності, а також забезпечення екологічної безпеки конкретного регіону та держави в цілому, обґрунтована необхідність введення на певний період для об'єкта підвищеної небезпеки, що приватизується, податкових пільг. До основних з них треба віднести: скасування конкретного виду податку на певний строк (земельний податок); зменшення ставки податку (податок на додану вартість); зменшення ставки податку на прибуток, з обов'язком несплачену частину цього податку спрямовувати на екологізацію виробництва.

5. Обґрунтована необхідність більш детального законодавчого врегулювання процесу досудової санації підприємств, у тому числі, об'єктів підвищеної небезпеки, з урахуванням екологічних вимог, а саме прийняття постанови Кабінету міністрів України “Про Порядок проведення досудової санації підприємств”, що повина врегулювати ці питання.

6. Запропоноване визначення терміну механізм урахування екологічних вимог під яким слід розуміти нормативно закріплену упорядковану систему правових, економічних та організаційних заходів з охорони навколишнього природного середовища, забезпечення

раціонального природокористування й екологічної безпеки окремих регіонів і держави в цілому.

7. Розроблений правовий механізм урахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки. Його головними складовими мають стати екологічний менеджмент, екологічний моніторинг, екологічна паспортизація відповідних об'єктів, екологічне інформаційне забезпечення та екологічний аудит. Такий правовий механізм за умови його адекватного закріплення в чинному законодавстві України і ефективного узгодженого функціонування всіх складників дозволить підвищити екологічні показники діяльності об'єктів підвищеної небезпеки на вказаних стадіях господарської діяльності, поєднати екологічні та економічні інтереси на різних рівнях, сприяти забезпеченню екологічної безпеки як окремого регіону, зокрема курортно-рекреаційного комплексу Криму, так і держави в цілому.

8. Запропоновані пропозиції щодо термінологічної узгодженості деяких понять екологічного та господарського законодавства. Так, в окремих нормативно-правових актах екологічного законодавства (зокрема, в Законі України “Про екологічний аудит”) допускається змішування понять “неплатоспроможність” та “банкрутство”, що на практиці призводить до неоднозначного застосування норм законодавства, що регулюють здійснення екологічного аудиту об'єктів підвищеної небезпеки.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані в процесі вдосконалення чинного законодавства України у відповідній сфері, при розробці нових нормативно-правових актів, а саме запропонованих автором: постанови Кабінету міністрів України “Про Порядок проведення досудової санації підприємств”, наказу Фонду державного майна України “Про Порядок проведення тендеру на здійснення екологічного аудиту” та інших.

Положення дисертації можуть бути використані при проведенні подальших наукових досліджень у сфері еколого-правового регулювання діяльності об'єктів підвищеної небезпеки.

Деякі пропозиції автора, які стосуються застосування положень нормативно-правових актів України у сфері, що досліджується, можуть бути використані в процесі розгляду господарських спорів при захисті державних інтересів, а також інтересів нових власників об'єктів підвищеної небезпеки, що приватизуються або підлягають санації.

Висновки дисертаційного дослідження можуть також бути корисними для органів Фонду державного майна України, регіональних управлінь з питань банкрутства Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, різного роду експертних організацій, а також власників об'єктів підвищеної небезпеки.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення дисертації, теоретичні висновки доповідалися на науково-практичних конференціях: Міжнародній (“Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора”, м. Донецьк, 30 вересня – 1 жовтня 2004 року) та Всеукраїнській (“Экологический аудит: проблемы теории и практики”, м. Алушта, 7-9 червня 2006 року).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки, сформульовані в дисертації, опубліковані автором у чотирьох статтях у наукових виданнях, що входять до переліку фахових видань ВАК України та тезах двох доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена предметом, метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на сім підрозділів, п’яти пунктів, висновків, а також списку використаних джерел, який включає 235 назви. Загальний обсяг дисертації становить 197 сторінок, в тому числі 25 стор. – список використаних джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, визначається мета і завдання дослідження, ступінь його розробленості в еколого-правовій літературі, формулюються положення та пропозиції, що виносяться на прилюдний захист, відзначається наукове та практичне значення дисертації, її наукова новизна та теоретико-методологічна база проведеного дослідження, апробація й впровадження результатів дослідження у практику.

Перший розділ “Теоретичні передумови правового регулювання екологічних аспектів діяльності об’єктів підвищеної небезпеки” складається з трьох підрозділів і присвячений висвітленню теоретичних засад правового регулювання екологічних аспектів діяльності об’єктів підвищеної небезпеки, оскільки саме в сфері цієї діяльності, на жаль, найменш послідовно враховуються екологічні чинники.

У *підрозділі 1.1. “Поняття та правовий зміст об’єктів підвищеної небезпеки та їх класифікація”* аналізується нормативно-правова база, що використовується для регулювання діяльності об’єктів підвищеної небезпеки. Науковий та практичний інтерес в цьому аспекті представляє визначення підстав для відношення того чи іншого об’єкту підвищеної небезпеки до певного класу небезпеки для довкілля, життя та здоров’я людини.

Досліджуючи національні нормативно-правові акти, а також міжнародні документи з вказаних питань дисертант підкреслює, що більшість актів міжнародного права підставою для віднесення

підприємства до об'єкту підвищеної небезпеки та визначення його класу визнає ступінь небезпеки (шкідливості) речовин, які використовуються, зберігаються, транспортуються відповідними суб'єктами господарювання. Це положення без сумніву відповідає Закону України “Про об'єкти підвищеної небезпеки” та деяким іншим нормативно-правовим актам, але суперечить постанові Кабінету міністрів України “Про перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку”, згідно з яким підприємства відносяться до об'єктів підвищеної екологічної небезпеки на підставі визначення виду діяльності (всього 22 види). Оскільки магістральним дороговказом удосконалення законодавства України є гармонізація національного законодавства з нормами міжнародного права, в дисертації пропонується вважати єдиним критерієм віднесення підприємства до об'єкту підвищеної небезпеки не вид діяльності, а тип шкідливої речовини, поводження з якою має місце у відповідному технологічному процесі, та клас його небезпеки. Такий підхід підвищить обґрунтованість віднесення тих чи інших об'єктів до категорії небезпечних і сприятиме гармонізації національного законодавства з тими нормами міжнародно-правових актів, учасницею яких є Україна. В цьому зв'язку дисертантом запропоноване прийняття спеціального нормативно-правового акту, що закріпив би перелік шкідливих хімічних речовин та їх концентрацій, що давали б підстави відносити об'єкти до категорії екологічно небезпечних.

У підрозділі 1.2. “Концепція “регіону” в еколого-правовій доктрині та законодавчій практиці” дисертант зазначає, що актуальним для дисертаційного дослідження є визначення терміну “регіон”. Це обумовлено декількома причинами. По-перше, кожна крупна адміністративно-територіальна одиниця України характеризується притаманною їй специфікою господарської діяльності, при здійсненні котрої слід враховувати екологічні вимоги чинного законодавства України. Таке урахування слід здійснювати залежно від природних умов того чи іншого регіону. По-друге, приватизуючи або сануючи підприємства – об'єкти підвищеної небезпеки, слід здійснювати ці процедури таким чином, щоб не нашкодити навколишньому природному середовищу й не загубити ці унікальні природні умови, якими володіє територія, на котрій знаходяться об'єкти підвищеної небезпеки. По-третє, “екологізація”, тобто підвищення ролі екологічної складової в термінології регіоналізму підвищить ефективність розробки регіональних програм зі здійснення природоохоронних заходів на об'єктах підвищеної небезпеки, що в свою чергу позитивно відіб'ється на змісті планів санації або приватизації, якщо такі підприємства у майбутньому підпадуть під дію відповідних

нормативно-правових актів, оскільки органи державної влади беруть безпосередню участь у вказаних діях.

Отже, з урахуванням усього наведеного та проаналізованого, на думку дисертанта під терміном “регіон” слід розуміти найкрупнішу складову адміністративно-територіального устрою України, що має системоутворюючий природоресурсний потенціал, котрий визначає спеціалізацію господарської діяльності, особливості екологічних, економічних, соціально-культурних, етно-демографічних інтересів населення і забезпечує на цій основі найбільш сталий розвиток відповідної території.

У підрозділі 1.3. “Об’єкти підвищеної небезпеки в правовому регулюванні еколого-економічної системи регіону” визначається необхідність врахування екологічного стану Автономної Республіки Крим в правовому забезпеченні господарської діяльності. Найбільш небезпечними об’єктами на території АРК, на думку автора, є хімічні підприємства, більшість з яких, на сьогодні або вже приватизовані, або знаходяться у процедурі банкрутства. При цьому в Криму залишилося ще достатня кількість підприємств – об’єктів підвищеної небезпеки, приватизація або банкрутство яких є лише питанням часу. Не менш шкідливими для навколишнього природного середовища курортно-рекреаційної зони Криму та забезпечення сталого екологічно коректного розвитку регіону є, на думку автора, автозаправні станції. Вони в цьому регіоні в порушення норм чинного законодавства здебільшого розташовуються у водоохоронних зонах, вдовж магістралей і т.п. Також відзначається, що проблемою для довкілля Криму є міські звалища комунально-побутових відходів, які в більшості випадків є несанкціонованими та не мають паспортів на їх розташування. В дисертації робиться огляд правового регулювання відповідних питань і досліджуються причини неналежної правозастосовчої діяльності у відповідній сфері.

На підставі аналізу чинного законодавства і практики правореалізації в роботі пропонуються шляхи поліпшення еколого-правової ситуації регіону. Ці зміни мають стосуватись правового стимулювання технологічної модернізації підприємств, що знаходяться на території АРК, в першу чергу - об’єктів підвищеної небезпеки.

Розділ другий “Особливості врахування екологічних вимог у правовому регулюванні санації та приватизації об’єктів підвищеної небезпеки” складається з двох підрозділів, в яких окремо розглядаються питання необхідності врахування екологічних вимог при санації та при приватизації об’єктів підвищеної небезпеки, досліджується існуюча

правова база з відповідних питань, а також проблеми вдосконалення законодавства у цій сфері та практика реалізації правових норм.

У підрозділі 2.1. “Еколого-правові аспекти санації об’єктів підвищеної небезпеки” розкривається зміст понять “досудова санація” та “судова санація”, досліджується їх екологічна складова та аналізуються нормативно-правові акти, що регулюють ці питання.

Виходячи з аналізу нормативно-правових актів України, дисертант зазначає, що у чинному національному законодавстві є певні прогалини, які стосуються питань правового регулювання досудової санації підприємств – об’єктів підвищеної небезпеки недержавної форми власності. Порівнюючи законодавство України з законодавством Російської Федерації, дисертант приходить до висновку, що в Україні дещо дискримінується приватна форма власності, оскільки для підприємств такої форми власності не передбачається фінансова підтримка з боку держави. Тому, автор дослідження пропонує певні шляхи вдосконалення законодавства з цих питань.

Крім того, в дисертації виявлені правові проблеми, що виникають у питаннях врахування екологічних вимог при досудовій та судовій санації об’єктів підвищеної небезпеки. Автором вносяться конкретні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України для вирішення нагальних правових питань.

У підрозділі 2.2. “Екологізація правового регулювання приватизації об’єктів підвищеної небезпеки” розкривається сутність процесу приватизації, аналізується хода України в здійсненні приватизаційних процесів і ступінь врахування в них екологічних чинників. Дисертанткою виявлені недоліки в регулюванні питань врахування екологічних вимог при приватизації об’єктів підвищеної небезпеки. Вивчення та аналіз чинного законодавства та досліджень науковців привели дисертантку до висновку щодо необхідності вжиття заходів щодо визначення основних напрямів вдосконалення правового регулювання врахування екологічних вимог при приватизації об’єктів підвищеної небезпеки, які включають як прийняття нових нормативно-правових актів, так і внесення змін до чинного законодавства України.

Третій розділ “Правовий механізм врахування екологічних вимог при санації та приватизації об’єктів підвищеної небезпеки” складається з двох підрозділів та п’яти пунктів та присвячений авторській моделі правового механізму врахування екологічних вимог при санації та приватизації об’єктів підвищеної небезпеки, а також розкриттю змісту його складових.

У підрозділі 3.1. “Науково-практичний аналіз формування правового механізму врахування екологічних вимог при санації та приватизації”

об'єктів підвищеної небезпеки” дисертантом досліджуються поняття “механізму врахування екологічних вимог”, а також на основі наявних вітчизняних та зарубіжних наукових підходів до питань формування та функціонування такого механізму робиться спроба сформулювати авторське бачення відповідного правового механізму та його складників.

На основі проведеного аналізу дисертантом розроблено визначення вищевказаного поняття, під яким слід розуміти нормативно-закріплену впорядковану систему правових, економічних й організаційних заходів з охорони навколишнього природного середовища, забезпечення раціонального природокористування й екологічної безпеки окремих регіонів і держави в цілому. На думку автора, складовими правового механізму врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки є екологічний менеджмент, екологічний моніторинг, екологічна паспортизація, екологічне інформаційне забезпечення та екологічний аудит. Дисертантом відслідковується взаємозв'язок між цими складовими та визначається їх місце у правовому механізмі врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки.

У підрозділі 3.2. *“Правове регулювання складових правового механізму врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки”* досліджуються складові відповідного правового механізму, ступінь їх відображення в чинному законодавстві України.

Центральне місце у вищезазначеному механізмі займає екологічний менеджмент. В дисертації зазначається, що саме ця складова відіграє вирішальну роль в урахуванні екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки. Екологічний менеджер на такому підприємстві є, на думку автора дослідження, ключовою фігурою, оскільки він відповідає за екологічну безпеку підприємства на усіх етапах господарської діяльності.

Екологічний моніторинг та екологічна паспортизація підприємства – об'єкта підвищеної небезпеки, на думку автора, тісно пов'язані між собою, тому що вони забезпечують збір та обробку інформації, котра передається до органів державної влади для здійснення екологічного контролю та до засобів масової інформації для оприлюднення необхідних даних про забезпечення екологічної безпеки в регіоні. Відповідно, при здійсненні екологічного аудиту, у виконавця будуть у наявності усі попередні матеріали, що підвищують обґрунтованість роботи екологічного аудитора, а з іншого боку дозволять за рахунок цього заощадити частину грошових коштів замовнику, яким при проведенні обов'язкового екологічного аудиту є органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

В результаті проведеного аналізу автором пропонується закріпити запропонований механізм у чинному законодавстві України. Крім того, в роботі зазначається, необхідність внесення змін не тільки до екологічного законодавства, а й до господарського, в першу чергу до законодавства, що регулює відносини в сфері приватизації та санації (банкрутства) підприємств – об'єктів підвищеної небезпеки.

У **Висновках** наведено теоретичне узагальнення і практичні пропозиції щодо розв'язання наукової проблеми удосконалення правового забезпечення врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки, що базуються на комплексному аналізі чинного законодавства України та практики правореалізації у відповідній сфері. Результати проведеного автором аналізу чинного законодавства з питань врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки можуть бути використані для розв'язання практичних ситуацій, а теоретичні пропозиції й узагальнення можуть бути використані при підготовці відповідних законопроектів, зокрема, тих, що запропоновані у дисертації, а також у навчальному процесі при читанні лекцій з нормативного курсу екологічного права та спецкурсів з його окремих розділів.

В результаті проведеного комплексного аналізу діяльності об'єктів підвищеної небезпеки, зокрема, при їх санації та приватизації, слід констатувати той факт, що вказана сфера містить ряд правових проблем. Так, багато положень чинного законодавства у сфері приватизації та у провадженні в справах про банкрутство об'єктів підвищеної небезпеки є неефективними в силу декларативного характеру відповідних норм. Частіш за все це пояснюється відсутністю в нормативно-правових актах норм, що забезпечують притягнення винних осіб до відповідальності за невиконання чи неналежне виконання вимог чинного законодавства. Однією з основних причин віщезазначеної проблеми є також недостатня розробка еколого-правового механізму реалізації норм екологічного законодавства та врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки.

Адміністративна реформа в Україні, що розпочалася, підготовка нормативно-правової бази для її проведення в певному сенсі сприяли виникненню нових екологічних проблем в державі, зокрема, у Криму. Так, в результаті проведеного аналізу змісту поняття “регіон”, який пропонується одним з проектів нормативно-правових актів, дисертантка доходить висновку про те, що розробники проекту не врахували у концепції поділення території України на регіони екологічний чинник.

Не дивлячись на складність ситуації, що склалася в Україні, в сфері діяльності об'єктів підвищеної небезпеки, зокрема, при їх санації та приватизації, виявлені проблеми можна вирішити найближчим часом. Для цього автор пропонує здійснити ряд заходів.

Актуальність та комплексний характер проблеми екологізації господарської діяльності обумовили необхідність долучити до наукових розробок у цьому напрямку вчених різних галузей науки. Тому автор дійшов висновку, що при вдосконаленні чинного законодавства України в сфері врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки слід враховувати результати досліджень не тільки правової науки, але й таких галузей знань, як економіка, соціологія, геоecологія, хімія та деякі інші.

В результаті проведеного дослідження дисертант приходить до висновку, що врахування ступеня екологічного ризику окремо для кожного регіону держави надасть можливість при розробці регіональних схем планування та забудови територій передчасно визначати доцільність розміщення у даній місцевості того чи іншого суб'єкта господарювання – в першу чергу це стосується об'єктів підвищеної небезпеки. Пропонується розглядати такі підприємства у тісному зв'язку з їх місцерозташуванням та станом навколишнього природного середовища.

Вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, що виникають в досліджуваній сфері, слід здійснювати трояким шляхом:

1. Прийняття нових нормативно-правових актів. Зокрема дисертантом пропонується прийняття постанови Кабінету міністрів України, що регламентувала б процедуру ведення екологічного моніторингу з боку підприємств – об'єктів підвищеної небезпеки; наказу Міністерства навколишнього природного середовища, що закріпив би обов'язок ведення екологічного паспорту для об'єктів підвищеної небезпеки та деяких інших категорій об'єктів.

2. Внесення змін та доповнень до чинного екологічного та господарського законодавства України.

3. Гармонізації національного законодавства з нормами міжнародного права в сфері діяльності об'єктів підвищеної небезпеки.

Важливу роль в процесі вдосконалення законодавства України щодо екологізації господарської діяльності відіграє вивчення та експериментальне застосування на практиці зарубіжного досвіду. Цей напрямок необхідно розвивати і надалі. Зарубіжний досвід допоможе з часом наблизити законодавство України до світових стандартів в сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального природокористування та забезпечення екологічної безпеки держави.

Результатом проведення вказаних заходів буде призупинення подальшого розвитку екологічної кризи, створення сприятливих умов для залучення інвестицій та інновацій в господарський комплекс Криму, відновлення та збереження належної якості природного середовища для майбутніх поколінь людей, що відвідують курорти Кримської автономії.

Список опублікованих автором праць за темою дисертації:

1. Бiryюкова И.Н. Правовые основания учета экологического фактора при санации особо опасных предприятий //Предприемничество, хозяйство и право. - 2002. - № 7. - С. 99-100.

2. Бiryюкова И.Н. Правовые основания учета экологического фактора при приватизации объектов повышенной опасности //Предприемничество, хозяйство и право. - 2003. - № 11. - С. 42-43.

3. Бiryюкова I.M. Понятие “регион в эколого-правовой доктрине и законодательной практике //Держава і право: Зб. наук. пр. – Вип. 32. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корещького НАН України, 2006. – С. 382-386.

4. Розумович И.Н. Правовые аспекты участия общественности в процессе осуществления экологической экспертизы //Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского: серия “Юридические науки”. – Том 19 (58). - № 3. – Симферополь: Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского, 2006. – С. 126-130.

5. Бiryюкова И.Н. Объекты повышенной опасности как элемент эколого-экономической системы региона (на примере Автономной Республики Крым) //Международная научно-практическая конференция “Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора”: Сборник научных трудов. – Донецк: Юго-Восток, 2005. – С. 532-536.

6. Розумович И.Н. Правовые проблемы организации и проведения экологического аудита объектов повышенной опасности при их приватизации и банкротстве //Всеукраинская научно-практическая конференция “Экологический аудит: проблемы теории и практики”: Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского: серия “Юридические науки”. – Том 19 (58). - № 2. – Симферополь: Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского, 2006. – С. 190-193.

АНОТАЦІЇ

Розумович І.М. Правове забезпечення врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Інститут держави і права імені В.М. Корещького національної Академії наук України, Київ, 2007.

Дисертаційне дослідження присвячено вдосконаленню законодавства України, що регулює відносини у сфері врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки. Систематизовано і досліджено сучасний стан законодавства в зазначеній сфері, виявлено його прогалини, слабкі місця та неузгодженості, накреслено шляхи його вдосконалення та підвищення ефективності застосування. Доведена необхідність врахування екологічних вимог при санації та приватизації об'єктів підвищеної небезпеки. Запропоновано правовий механізм врахування таких вимог, який складається з п'яти основних елементів: екологічного менеджменту, екологічного моніторингу, екологічної паспортизації, екологічного інформування та екологічного аудиту. Досліджено шляхи імплементації запропонованих пропозицій у законодавство та правореалізуючу сферу України.

Ключові слова: об'єкт підвищеної небезпеки, санація, приватизація, врахування екологічних вимог, регіон, правовий механізм, екологічний менеджмент, екологічний моніторинг, екологічна паспортизація, екологічне інформаційне забезпечення, екологічний аудит.

Розумович І.Н. Правовое обеспечение учета экологических требований при санации и приватизации объектов повышенной опасности. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. – Институт государства и права им. В.М. Корещького НАН Украины, Киев, 2007.

Диссертация посвящена комплексному и всестороннему исследованию вопросов учета экологических требований при санации и приватизации объектов повышенной опасности. Рассмотрено развитие научных исследований правовых проблем в данной сфере. В диссертации исследованы теоретические предпосылки правового регулирования экологических аспектов деятельности объектов повышенной опасности: рассмотрены различные классификации таких предприятий, предложено законодательное закрепление перечня экологически опасных химических веществ, определенные концентрации использования которых

способствует отнесению предприятия к объекту повышенной опасности и определению его класса опасности.

В диссертационном исследовании проанализирована правовая природа досудебной и судебной санации: выявлены правовые проблемы учета экологических требований объектов повышенной опасности в ходе ведения указанных процедур. Отмечается недостаточное правовое регулирование и теоретическая разработанность вопросов учета экологических требований при досудебной и судебной санации таких предприятий, предлагаются пути совершенствования действующего законодательства в исследуемой сфере.

Проведен теоретический и практический анализ приватизационных процессов в Украине, выявлены правовые пробелы в регулировании вопросов учета экологических требований при приватизации объектов повышенной опасности.

Отмечается, что наибольший недостаток практической реализации положений законодательства Украины в исследуемой сфере, проявляется в отсутствии законодательно закрепленного механизма учета экологических требований при санации и приватизации объектов повышенной опасности. Выдвигается предложение о том, что такой правовой механизм включает в себя следующие составляющие: экологический менеджмент, экологический мониторинг, экологическая паспортизация, экологическое информационное обеспечение и экологический аудит.

Сформулированы предложения по усовершенствованию правового обеспечения учета экологических требований при санации и приватизации объектов повышенной опасности и разработаны предложения по внесению соответствующих изменений в действующее законодательство Украины.

Ключевые слова: объект повышенной опасности, санация, приватизация, учет экологических требований, регион, правовой механизм, экологический менеджмент, экологический мониторинг, экологическая паспортизация, экологическое информационное обеспечение, экологический аудит.

Rozumovich I.M. Legal Support of Taking into Account Environmental Requirements During Sanitation and Privatization of Extremely Hazardous Objects. – Manuscript.

The dissertation for a Candidate's degree in law by specialty 12.00.06 – land law; Agrarian law; Environmental law; Natural Resources management law. – V.M. Koretsky State and Law Institute of the Ukrainian National Academy of Sciences. Kyiv, 2007.

The dissertation is dedicated to the improvement of Ukrainian legislation to rule the sphere of taking into account environmental requirements during sanitation and privatization of extremely hazardous objects. Up-to-date state of legislation in this sphere has been studied, its weak points, shortcomings and discrepancies identified, offering the ways of improving and enhancing the efficiency of its use. The necessity of taking into account environmental requirements during sanitation and privatization of extremely hazardous objects has been proved. A legal mechanism of taking such requirements into account has been suggested being composed of five elements, namely: environmental management, environmental monitoring, environmental certification, environmental informing and environmental auditing. The ways of implementing the suggested measures in Ukrainian legislation and law enforcement sphere have been studied.

Key words: extremely hazardous object, sanitation, privatization, taking into account environmental requirements, region, legal mechanism, environmental management, environmental monitoring, environmental certificate, environmental information, environmental auditing.